

sensuum intelligantur sacra testimonia. — Nilominus, ad intelligendum Patres et Concilia, ac divinam Scripturam, multum refert diligenter advertere, quando in uno vel alio sensu loquantur. Existimo vero, quotiescumque homo dicitur impotens ad aliquid operandum sine tali cogitatione aut auxilio, sermonem esse de impotentia simpliciter, et in priori sensu diviso ac proprio, nisi ex circumstantiis locutionis aliud manifeste constet. Nam homo non dicitur impotens, nisi ex defectu virium et propriæ facultatis: nam ex eo solum quod sit male operaturus, vel quod prævideatur male operaturus, non dicitur impotens ad bene operandum: dicitur ergo impotens ex defectu virium. Et ideo propter defectum solius cogitationis congruæ, non potest homo dici simpliciter impotens ad bene operandum, quia cogitatio congrua non dat vires bene operandi, ut congrua est, sed solum ut honesta et sufficiens est. Atque eadem ratione quoties agitur de necessitate divini auxilii ad bene operandum, necessitate (inquam) fundata in hominis fragilitate vel impotentia, talis necessitas antecedens esse solet, et non tantum consequens, et impotentia illa esse solet in sensu diviso proprio, et non in sola suppositione aliqua consequente: quia hæc non sufficit ut homo denominetur impotens, sicut declaratum est. Quæ omnia notanda sunt pro his quæ dicemus, et ex discursu materiæ fient clariora.

CAPUT XIII.

AN COGITATIO HONESTA NATURALIS CONGRUA, SIT VERA GRATIA IN HOMINE NON ELEVATO AD SUPERNATURALEM FINEM, SIVE IN PURA, SIVE IN INTEGRÀ NATURA CONSTITUTO ABSQUE PECCATO?

1. *Assertio prima: Cogitatio congrua de qua tractatur non excedit ordinem ipsius naturæ puræ.* — *Id ostenditur ex parte finis.* — *Item ex parte objecti, etc.* — Ut distinctius procedamus, per singulos hominis status breviter discurremus, incipiendo a statu puræ naturæ, quia cum illo maxime videtur gratia repugnare; quæ vero de illo statu dixerimus, a fortiori habebunt locum in statu integræ naturæ non elevatæ ad finem supernaturalem, ut per se notum est, et ex dicendis patebit. Duobus autem modis dici potest gratia respectu naturæ, uno modo, quia est supra ordinem naturæ, alio modo quia est supra debitum naturæ. Priori modo, manifestum est cogitationem

congruam honestam, solum secundum conformitatem ad rationem naturalem respectu hominis in statu puræ naturæ non esse gratiam supra ordinem naturæ. Probatur, quia homo in pura natura non esset ordinatus ad finem supernaturalem: ergo nec cogitatio illa daretur illi in ordine ad illum finem; ergo ex parte finis non esset supra ordinem naturæ. Nec etiam ex parte objecti, vel regulæ, vel effectus, vel modi esset supra eundem ordinem: ergo nullo modo. Probatur minor quoad omnes partes, quia objectum talis cogitationis esset bonum honestum ordinis naturalis, id est, consentaneum naturæ rationali secundum solam perfectionem naturalem spectatæ, unde regula proxima illius objecti esset recta ratio naturalis, radicalis vero et remota esset ipsa natura rationalis: effectus vero esset actus quidam voluntatis honestus pertinens, secundum speciem et substantiam suam, ad ordinem virtutum acquisitarum, quæ ad ordinem naturæ pertinent. Denique nullus modus excedens ordinem naturæ in tali cogitatione spectari potest, quia neque modus intensiōnis, expressiōnis, aut claritatis, quia supponimus in his omnibus non excedere vires et efficacitatem naturalis luminis intellectus. Neque etiam modus causalitatis, quia etiam supponimus fieri per causas secundas naturales sine aliqua peculiari mutatione in illarum cursu aut dispositione facta, et Deum cum illis tantum generali influentia concurrere sine alio specialiori modo: ergo non superest modus quo illa cogitatio supra naturæ ordinem reputari possit.

2. *An vero prædicta cogitatio sit supra debitum naturæ? affirmat Vasquez.* — At vero de gratia supra naturæ debitum controversia est. Nam Vasquez plane sentit etiam tunc talem cogitationem futuram fuisse veram gratiam. Sufficiensque argumentum esse creditur, quia hæc cogitatio congrua non omnibus datur: quod autem est naturæ debitum omnibus datur: ergo hæc cogitatio non est naturæ debita: ergo est gratia, quatenus gratia significat omne donum naturæ non debitum. Item si Deus daret homini cogitationem sufficientem tantum, satisfaceret naturæ debito: ergo si præparat congruentiorem gratiam, facit ultra naturæ debitum. Unde consequenter infert hoc genus gratiæ esse necessarium ad operandum quodlibet opus honestum, non solum in pura hominis natura, sed etiam in statu naturæ integræ, etiamsi absque gratia sanctificante et absque ordinatione ad finem supernaturalem intelli-

gatur. Idemque consequenter dicit in Angelica natura secundum se spectata, propter indifferentiam cujuscumque creatæ naturæ intellectualis ad cogitationem congruam et incongruam, quia Deus satisfaceret, ut sic dicam, suo muneri creatoris, dando cogitationem sufficientem; ergo, si det congruam, facit specialem gratiam ultra talis naturæ debitum.

3. *Secunda assertio: Cogitatio congrua non est supra debitum naturæ.* — *Probatur primo non esse supra debitum humanæ speciei.* — Nilominus censeo respectu puræ naturæ hoc donum cogitationis congruæ non esse computandum extra beneficia creationis, id est, extra illa dona quæ ad primam creationem consequuntur quasi ex naturali debito: ac subinde non esse propriam gratiam, etiam naturalis ordinis, et supra omne naturæ debitum. Probatur et declaratur in hunc modum, quia hoc debitum potest considerari, vel in ordine ad naturam specificam, vel in ordine ad individua sub specie contenta; utroque autem modo cogitatio congrua est interdum debita naturæ; ergo. Minor probatur imprimis respectu specificæ naturæ, quia omnibus aliis speciebus rerum debitum est tale genus divinæ providentiæ, quo interdum opera connaturalia convenienter ac recte secundum capacitatem suam naturalem faciunt; ergo idem est debitum humanæ seu intellectuali naturæ; sed operatio recta et consentanea tali naturæ, est operatio honesta; ergo est illi debita naturalis providentia, qua interdum talem operationem perficiat.

4. *Pergit probatio arguendo ab aliis speciebus ad humanam.* — Probatur prima consequentia; tum quia alias inferior esset intellectualis creatura, quacumque alia minus perfecta in obtinenda ab auctore suo providentia ad rectam operationem necessaria, quod incredibile et præter omnem rationem videtur; tum quia etiam inferiores naturæ habent quamdam indifferentiam ad rectam et obliquam, seu defectuosam operationem suæ capacitati consentaneam, quæ quidem non est indifferentia libertatis, sed capacitatis, seu naturalis contingentiae ex vario concursu causarum et impedimentorum provenientis; sic enim animal interdum potest recte videre, interdum oblique, et bene ambulare, aut claudicare, et sic de aliis; ergo si propter indifferentiam non est debita naturæ intellectuali recta operatio, etiam inferioribus naturis non erit debita, nam quod illa indifferentia sit libertatis, vel naturalis contingentiae, parum

refert, quia semper determinatio ad rectum actum potius quam ad obliquum pendet ex libera Dei providentia ita disponente seriem causarum, ut tandem sequatur operatio recta potius quam obliqua. Si ergo respectu aliarum rerum, non obstante illa varietate eventuum possibilium, ipsa ratio sapientis et debitæ gubernationis universalis postulat ut causæ universales et ordo rerum universi ita disponantur, ut in unaquaque natura possint esse, et de facto inveniuntur operationes naturæ convenientes, recto et debito modo factæ, cur non idem dicetur respectu intellectualis naturæ secundum se spectatæ?

5. *Item pergit arguendo a sufficiente ad congruam.* — Declaratur præterea in hunc modum, quia naturæ humanæ debita est cogitatio honesta sufficiens ad recte operandum; ergo et congrua. Antecedens probatur, quia alias nunquam imputaretur homini, si non recte operaretur, nec esset illi debita facultas proxima ad eligendum libere inter honestum et turpe, quod manifeste repugnat ordini consentaneo divinæ providentiæ, quam nobis proposuit Sapiens, Ecclesiast. 13, dicens: *Ante hominem vita, et mors, bonum, et malum, quod placuerit ei dabitur illi, quoniam multa sapientia Dei*; repugnat etiam cum proxima libertate naturali, quam homo habet ad peccandum. Quia nisi homo habeat considerationem actualem boni honesti sufficientem ad volendum illud, vel saltem illam habeat in manu sua, si velit attendere, non habet libertatem proximam ad peccandum, quia non potest sufficienti consideratione eligere inter bonum et malum, neque habere proximam indifferentiam ad utrumque; ergo si homini non est naturaliter debita cogitatio honesti sufficiens ad movendum affectum, vel, quod perinde est, non sit homini naturaliter debitum auxilium sufficiens ad habendam talem cogitationem, etiam proxima libertas ad peccandum non erit naturalis voluntati, nec poterit in illa inveniri, nisi supposito aliquo dono gratuito, et non debito naturæ. Consequens est absurdum, et a nullo doctore catholico, quod ego sciam, assertum est. Unde cum Pelagius sæpius contenderit hanc libertatem esse homini naturalem, in hoc nunquam illi Patres contradixerunt, sed illi libertati gratiam qua gubernetur necessariam esse adjunxerunt: ideoque semper reprehenderunt Pelagium, quod nomine gratiæ ipsum liberum arbitrium intelligeret. Supponebant ergo esse in ipsa natura quidquid ad illam libertatem necessarium est, saltem

ad eligendum inter bonum et malum proportionatum naturæ, inter quæ unum est cogitatio honesta sufficiens. Unde etiam Vasquez, disp. 189, c. 15, n. 126 et 127, fatetur cogitationem honestam sufficientem ad movendam voluntatem non esse donum gratiæ, sed naturæ saltem intra gradum minimum, licet de qualibet alia vehementiori seu majori dicat esse donum gratiæ, etiamsi congrua non sit; quamvis in disp. 190, n. 119 et sequentibus, rationes afferat ad probandum cogitationem congruam esse veram gratiam, quæ si essent validæ, etiam de sufficienti procederent. Sed profecto hoc potius ostendit illas esse invalidas, quod infra etiam expendemus. Nunc ergo satis probatum est honestam cogitationem sufficientem tantum, non esse gratiam, sed debitam humanæ naturæ.

6. *Probata sufficiente, probatur jam congrua.* — Jam vero probatur prima consequentia, nempe idem esse de cogitatione congrua, quia si cogitatio sufficiens debita est humanæ, seu intellectuali naturæ, vel est debita sufficiens tantum, seu incongrua, vel sufficiens congrua, vel sufficiens indifferens, seu in communi. Primum incredibile est, nam contra omnem rationem est cogitare, homini in natura pura debitam esse providentiam, qua semper infallibiliter peccet, licet possit non peccare. Quæ enim ratio talis debiti vel determinationis cogitari potest? Secundum etiam non dicitur, quia plus est quam id quod intendimus, et nulla ratione fulcitur; imo aperte repugnat cum ordinaria Dei providentia, quam experimur. Tertium ergo necessario dicendum est. Posita autem illa generali et quasi indifferente provisione causarum, veluti naturali necessitate sequitur ut cum illa cogitatione sufficiente aliquæ voluntates liberæ bene operentur, et faciant illam congruam, quia non est morale ut quamplurimæ causæ, de se indifferentes ad hoc vel illo modo operandum, semper eodem modo determinantur, et pejorem partem semper eligant sine ulla exceptione. Ergo eo ipso quod tali naturæ specificæ debetur sufficiens cogitatio honesta, et quod ex parte Dei non impediatur, sed libere operari sinatur, naturaliter sequitur ut interdum effectus bonæ voluntatis sequatur talem cogitationem; ergo etiam est debita huic naturæ illa providentia, ex qua cogitationes congruæ interdum consequantur.

7. *Confirmatur proxima probatio.* — Confirmatur, nam sicut congrua cogitatio potest separari ab aliquo homine, ita et sufficiens; nam absolute non repugnat hominem aliquem

nunquam excitari ad cogitationem honestam, etiam minimam; sed hoc non sufficit ut cogitatio honesta sufficiens sit propria gratia, cum sit naturale beneficium manans ex creatione naturæ sub tali ordine naturalium constitutæ: ergo idem cum proportionem est de congrua cogitatione. Unde constat sub beneficio creationis comprehendi non solum ea quæ, a natura semel creata, separari non possunt sine miraculo, vel sine quadam veluti violentia naturali, sed etiam quæ secundum ordinarium causarum secundarum cursum possunt ab ea fieri, et sæpe fiunt cum generali primæ causæ influxu. Hac enim ratione, cogitatio sufficiens saltem minima comprehenditur sub beneficio creationis, quia solo cursu et viribus naturæ interdum sequitur cum generali concursu, supposita prima rerum dispositione in ipso universo, et partibus ejus, quæ etiam pertinet ad beneficium creationis, ut de facto collatum est; quia non aliter conjuncta est naturaliter cogitatio honesta, etiam tantum sufficiens, cum beneficio creationis et ordine universi; nam, absolute loquendo, posset Deus aliter res disponere, quo posito talis cogitatio non excitaretur, ut jam satis explicimus. Eodem autem modo sequi potest, et frequenter sequitur cogitatio vehementior quam minima, et nihilominus sine fructu, seu non congrua. Et similiter frequenter contingit ut cogitatio sit congrua, licet alioqui sit in se minus vehemens, vel etiam minima, et in his omnibus semper sistitur intra ordinem naturæ; ergo sub beneficio creationis omnes istæ cogitationes bonæ comprehenduntur.

8. *Probatur secundo principaliter assertio, loquendo adhuc de humana specie.* — Ultimo declaratur res tota, quia considerata pura natura humana sub sola generali providentia naturæ consentanea, hujusmodi cogitationes congruæ natæ sunt sequi ex generali cursu et occursum rerum et causarum secundarum, tum naturaliter, tum libere agentium cum generali concursu primæ causæ, quia talis effectus non transcendit virtutem talium causarum, nec potest fingi ratio ob quam ex illis sequi non possit, et sæpe sequatur. Atque hic effectus ad primam universi totiusque naturæ institutionem, et causarum ordinem, et continuam successionem a Deo libere factam, et conservatam reducitur. Effectus autem qui, ex naturali cursu et operatione talium causarum in unaquaque rerum specie sequi potest, cum solo generali concursu Dei, dici potest et debet tali naturæ debitus, saltem secundum ratio-

nem specificam; ergo etiam cogitatio congrua computari debet inter effectus naturales tali speciei debitos. Probatur consequentia, primo, quia prima institutio universi sub tali ordine rerum et causarum, licet non possit esse alicui debita, sicut neque creatio, quia nihil supponit, nihilominus non est beneficium gratiæ, sed naturæ, nec est aliquid distinctum a beneficio creationis, et quidquid postea ex illis causis sequitur, licet conservationem et generalem Dei concursum libere a Deo dandum includat, nihilominus non est gratia a beneficio creationis distincta, sed sub illo includitur, quia provenit ex solo influxu, et ordine naturali debito rebus sic institutis, et intra illum ordinem proceditur usque ad cogitationem congruam; ergo etiam illa provenit ex beneficio creationis, cum aliis naturaliter consequentibus ipsum. Secundo, quia licet Deus sola libertate elegerit hunc ordinem rerum et causarum naturalium potius quam alium, non poterat (quantum prudenter cogitari potest) eligere aliquem ordinem causarum universi, sub quo humanam naturam crearet, ex quo non sequerentur multæ cogitationes honestæ, ex quibus aliquæ fierent congruæ, si ab ipso Deo specialiter non impedirentur, quod fieri nunquam potest; ergo licet hæc vel illæ cogitationes congruæ non sint debitæ puræ naturæ, nihilominus, confuse loquendo, debitum illi est, ut interdum habeat tales cogitationes, sub quocumque providentiæ ordine instituantur.

9. *Probatur deinde assertio per respectum ad individua, ac primum Angelica.* — Venio ad alteram partem de comparatione hujus beneficii ad individuas personas; et imprimis initium sumo ab Angelica natura. Nam si vera est sententia D. Thomæ, dicentis in unaquaque specie Angelica tantum esse unum suppositum, et cogitatio congrua pro aliqua occasione, vel momento debita est unicuique speciei Angelicæ, necessario fit consequens ut sit etiam debita illi Angelo, qui unicus in sua specie creatus est. Deinde etiamsi plures vel omnes Angeli essent ejusdem speciei, est per se valde credibile, et consentaneum alteri opinioni D. Thomæ, et communi Theologorum, debitum illi esse ex providentia naturali, ut saltem prima cogitatio naturalis, et antecedens omnem usum libertatis Angelicæ congrua sit ad honeste volendum. Quia proprium est Angelicæ naturæ ut primam cogitationem habeat immediate a Deo movente, tanquam a proxima et principali causa. Quia prima co-

gitatio Angelica neque ab intrinseca voluntate esse potest, neque intellectus Angelicus potest ab alia causa extrinseca immediate moveri, nisi a Deo, ut nunc suppono; decet autem maxime ut prima cogitatio data ab ipsomet auctore naturæ, cum ipsa natura, sit congrua ad recte operandum. Et hoc est consentaneum communi opinioni affirmanti Angelum, in primo instanti suæ creationis, peccare non posse, licet ponatur in pura natura creatus; illius enim opinionis fundamentum quod (iudicio meo) probabilius excogitari potest, esse debet, quod cum Angelus tunc a solo Deo moveatur immediate, debet moveri per cogitationem congruam, ne defectus ad aliam cogitationem consequens, in Deum aliquo modo refundi posse videatur. Ergo, juxta hanc probabilissimam doctrinam, aliqua cogitatio congrua debetur unicuique Angelorum ex vi suæ creationis, et convenientis providentiæ ad illam consequentis.

10. *A cogitatione sufficiente debita singulis Angelis arguitur ad congruam in plerisque, sicut in numero 6 arguebat.* — Ulterius vero sive Angeli sint plures in una specie, sive tantum in uno genere, et licet nulli eorum sit debita cogitatio congrua, etiam in primo instanti creationis, saltem debetur omnibus cogitatio sufficiens: et inde naturali quadam necessitate sequitur ut in multis eorum, vel fere in omnibus, sit congrua, sistendo in ordine naturali, propter rationem factam. Quia illa congruitas consummatur per usum liberum, et in Angelis in pura natura spectatis longe facilius est honestus usus, quam turpis, adeo ut multi crediderint eos esse impeccabiles in naturalibus puris; ergo ex sufficiente motione facta in omnibus, evidens fere est, in multis, vel in pluribus futurum esse bonum consensum liberum, et consequenter cogitationem esse congruam, et ut talem a Deo prævideri et donari. In quo quidem majus confert beneficium illis qui consensuri prævidentur, tamen illud non est distinctum a beneficio creationis, sed consequens illud eo ipso quod Deus vult talem Angelum creare. Quia neque Deus debuit negare cogitationem consentaneam naturæ talis Angeli, eo quod præviderit illam futuram esse congruam; hoc enim non erat consentaneum bonitati Dei; nec illa congruitas orta est ex alio beneficio quam ex libertate recepta munere creationis, et bono usu ejus præviso, ut futuro ex eadem libertate naturali, supposita tali cogitatione, etiam naturali; ergo ad talem voluntatem hones-